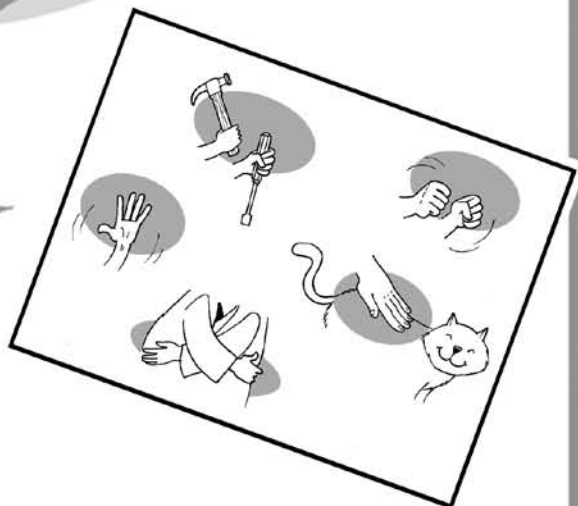
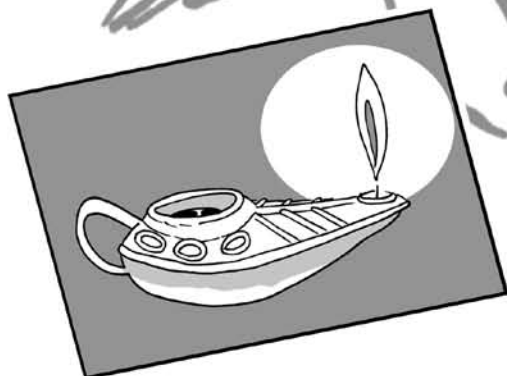
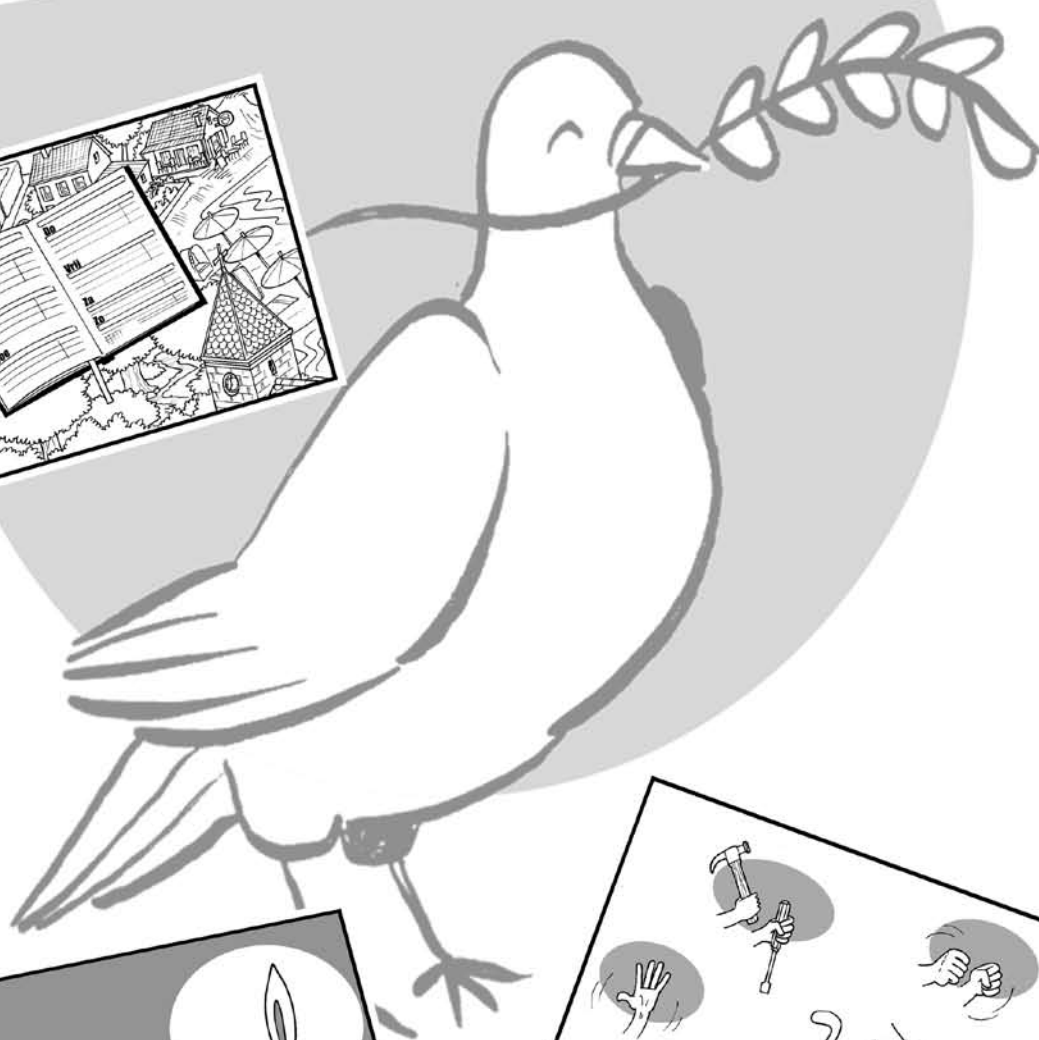
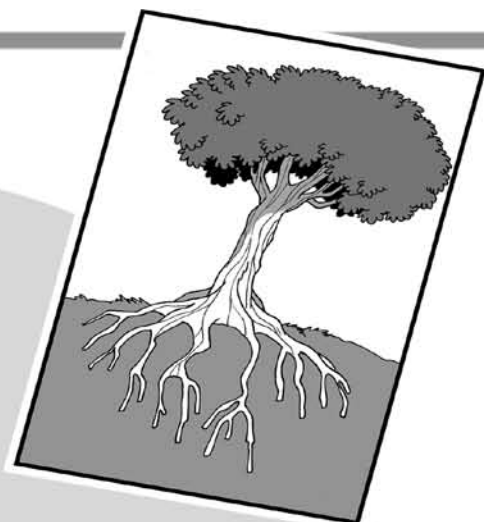
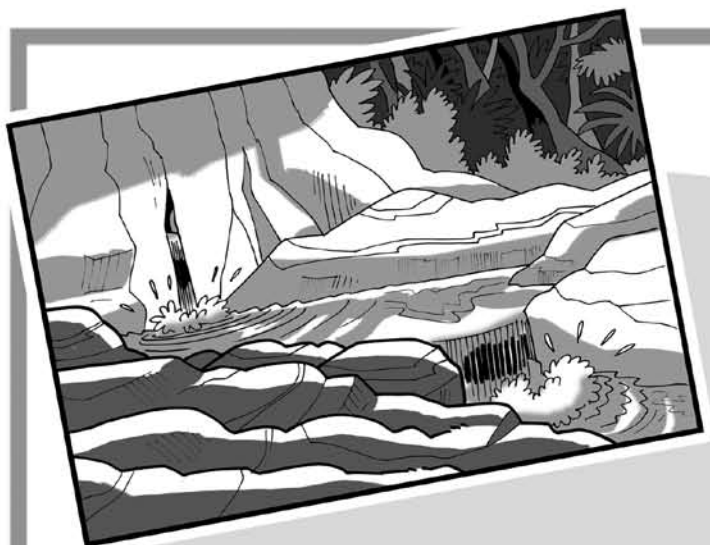

Beelden en symbolen

Inleiding op het thema

In de bijbel en in het geloof zijn beelden en symbolen belangrijk. God is zo anders dan wij kunnen bedenken, dat je niet zomaar over Hem kunt spreken. Over die onbekende wereld van God kun je alleen maar praten met woorden en beelden die ontleend zijn aan de wereld die we wel kennen. Daarom is er in de bijbel een enorme verscheidenheid aan beelden, metaforen en symbolen te vinden die allemaal iets proberen duidelijk te maken over wie God is en wat mensen van hem ervaren. Die beelden verbinden de concrete werkelijkheid waarin we leven met de werkelijkheid van God. Ze kunnen ontleend zijn aan het menselijk lichaam, oog, hand, oor, voet bijvoorbeeld. Ook komen er allerlei menselijke beroepen en rollen als beeld voor God voor in de bijbel: herder, rechter, koning, pottenbakker, moeder, vader. Ook wordt God wel met een dier vergeleken: een adelaar, kloek met kuikens of leeuw. Ook worden er beelden uit de natuur gebruikt: rots, berg, regenboog. En tenslotte zijn er de meer abstracte symbolen zoals licht en donker, zout en zoet bijvoorbeeld.

De beelden en symbolen in de bijbel kunnen zo verschillend en zo veel zijn, juist omdat het om beelden gaat. Een beeld wil zeggen: er is een overeenkomst, maar het afgebeelde valt niet met het beeld samen. Om een voorbeeld te geven: Je kunt zeggen dat God op een adelaar lijkt omdat je bijvoorbeeld bedoelt te zeggen dat God machtig is en ongenaakbaar, zoals de adelaar die woont op de hoge toppen van de bergen. Wat je niet kunt zeggen is dat God een snavel heeft en klauwen en vleugels. Dan neem je het beeld letterlijk en houdt het op een beeld te zijn. Dan wordt het een idool, een afgod.

De woorden beeld en symbool worden vaak door elkaar gebruikt. Er zijn ook veel overeenkomsten. Een belangrijk kenmerk van een beeld of symbool is dat het te denken geeft, het prikkelt je verbeeldingskracht. Een beeld is meerduidig, je kunt er verschillende associaties bij hebben, vaak zowel positief als negatief. Een ander belangrijk kenmerk van beelden en symbolen is dat ze van zich afwijzen naar iets anders. Zoals met het voorbeeld van de adelaar. Je neemt iets wat je kent: een grote, sterke vogel, en zegt daarmee iets over wat je van God ervaart of hoopt, namelijk dat ook hij sterk en machtig is. Daarmee heb je niet alles gezegd wat er over God te zeggen valt, en ook niet alles wat er over een adelaar te zeggen valt.

Een symbool onderscheidt zich van een beeld doordat het een minder directe connectie heeft met dat waar het naar verwijst. Een symbool een gewoon voorwerp of teken dat een verhaal vertelt. Als je het verhaal niet kent, zegt het symbool je niets. In Leiden bijvoorbeeld eten de mensen haring en witbrood om de bevrijding van de stad uit de greep van de Spanjaarden te vieren uit de tijd van de Tachtigjarige Oorlog (3 oktober 1574). Haring en witbrood zijn geen beeld van bevrijding op zich. Maar door het verhaal dat erbij hoort, zijn ze wel symbolen van bevrijding voor de Leidenaren.

In de catechese is het belangrijk de jongeren iets te leren over de beelden en symbolen van bijbel en geloof. Hiervoor zijn een aantal redenen.

De eerste reden is dat je niet kunt geloven zonder beelden en symbolen. Je kunt weinig begrijpen van de manier waarop in de bijbel en de kerk over God en geloof wordt gesproken als je niet weet wat beeldtaal of symbooltaal is en welke beelden en symbolen belangrijk zijn. In *Motieven 3: Er valt wat te vieren*, zijn de symbolen die bij doop en avondmaal horen aan de orde geweest. In dit deel 5 komen beelden en symbolen aan de orde die kenmerkend zijn voor de manier waarop mensen vroeger en nu hun ervaringen met God hebben verwoord. Deze beelden zijn krachtig en veelzeggend. Ze hebben te maken met de basisnoties van het menselijk bestaan, dood en leven, strijd en vrede, begin en einde. In een beeld of symbool gaat een hele werkelijkheid aan ervaringen schuil.

De tweede reden om in de catechese met beelden en symbolen te werken, hangt daarmee samen. Het is voor de geloofsontwikkeling van jongeren belangrijk dat ze zelf beelden en symbolen ter beschikking krijgen om hun eigen geloof mee uit te drukken. Door te leren wat bijbelse woorden en symbolen betekenen, kunnen ze ook leren er hun eigen betekenis aan te geven en ze toe te passen op hun eigen leven.

Een derde reden om de gevoeligheid voor beelden bij jongeren te ontwikkelen, heeft te maken met de kracht van beelden zelf. Beelden geven te denken. Ze prikkelen de verbeeldingskracht en ze zijn concreet en dichtbij de leefwereld van alledag. Beelden kunnen helpen om geloven te leren verbinden met diezelfde wereld van alledag.

In deze aflevering van Motieven worden vijf symbolen behandeld, namelijk hand, licht, boom, water en duif. Gaandeweg komen, verbonden met de symbolen, ook de drie grote feesten ter sprake: Kerst (licht), Pasen (boom) en Pinksteren (duif).

Beelden in de catechese

Enkele opmerkingen en praktische aanwijzingen

Bij verschillende thema's van deze aflevering van Motieven worden beelden gebruikt. Het gebruik van beelden zoals schilderijen, foto's, tekeningen, e.d. is een goede manier om het gesprek in een catechesebijeenkomst op gang te brengen, te verdiepen of richting te geven. Daarnaast heeft het waarnemen van beelden een eigen waarde ten opzichte van het werken met meer talige bronnen zoals bijbelse of poëtische teksten, gespreksvragen of stellingen. Een beeld vertelt een verhaal, maar doet dat met een eigen instrumentarium, zoals kleur, dynamiek, vorm, diepte, contrast. Beelden doen een ander beroep op ons waarnemingsvermogen, ons denken en gevoel dan teksten. Beelden roepen reactie op, reacties die voor iedereen verschillend kunnen zijn, terwijl ze toch allemaal 'goed' zijn. Zo maken beelden zichtbaar dat mensen verschillend zijn in hun manier van denken, geloven, in hun wereldbeschouwing en levenservaring.

Het werken met beelden in de catechese vraagt om enkele voorwaarden.

Allereerst moet het beeld goed zichtbaar zijn, het moet door iedereen goed waargenomen kunnen worden. Dat betekent in het geval van een schilderij bijvoorbeeld dat er een goede reproductie nodig is. Meestal ben je niet met je groep in een museum, maar in een huiskamer of zaaltje van de kerk. Op internet zijn van veel schilderijen afbeeldingen te vinden. Het is vrij eenvoudig om deze te kopiëren en op te slaan als een jpg-bestand. Via powerpoint kan zo'n beeld dan worden geprojecteerd met behulp van een beamer. Steeds meer kerken hebben een beamer in bezit, die ook voor de catechese zijn diensten kan bewijzen.

Wanneer de groep klein is, kan ook het scherm van de laptop gebruikt worden om de afbeelding te tonen. Uiteraard is het ook mogelijk de afbeelding in kleur af te drukken en voor ieder groepslid te kopiëren. Een zwart-witafbeelding is weliswaar goedkoop, maar geen goed alternatief. Er gaat dan teveel verloren van het karakter van de afbeelding.

Een tweede voorwaarde is dat het beeld als beeld wordt gezien. Dat wil zeggen: het beeld is meer dan de interpretatie die de catecheet eraan geeft of een verwijzing naar een geloofsthema of Bijbelverhaal. In het geval van een schilderij is het belangrijk dat de kijkers beseffen dat aan de afbeelding die zij voor zich hebben een tastbaar schilderij ten grondslag ligt. Dat kan, door hen informatie te geven over zaken als de werkelijke afmeting en plek van het schilderij (is het een miniatuur, of juist wandvullend, een muurschildering of altaarstuk...), over de gebruikte techniek (olieverf, ets, fresco etc), over de datering en over de kunstenaar. Dit hoeft niet uitputtend, het is geen college kunstgeschiedenis. Maar om het beeld als beeld te kunnen zien en begrijpen, zijn deze gegevens belangrijk.

Een derde voorwaarde heeft te maken met de kijker. Kijken naar beelden doen jongeren de hele dag. Maar waarnemen van beelden zoals dat in dit materiaal gebeurt, is iets waarmee zij minder vertrouwd zijn. Het waarnemen van beelden in de catechese is een vorm van langzaam kijken. Het gaat niet om de snelle blik, waarmee je in een oogopslag 'scant' wat belangrijk is. Het is een oefening in verlangzaming, in nog eens kijken en nog eens, met aandacht voor wat zich aan jou en aan anderen voordoet. Dit kijken moet geoefend worden. Kijkvragen kunnen daarbij helpen. Op de volgende pagina staan voorbeelden van vragen die bij het bekijken van het beeld aan de orde zouden kunnen komen.

Motieven 5:

Beelden en symbolen om mee te leven

Algemene doelstelling: De catechisanten maken kennis met een aantal beelden en symbolen die een belangrijke rol spelen binnen de christelijke traditie.

De catechisanten ontwikkelen hun gevoeligheid voor de zeggingskracht van beelden en beeldende taal.

De catechisanten verdiepen zich in de betekenis van beelden bij de belangrijke christelijke feesten Kerst, Pasen en Pinksteren.

Inleiding op het thema 5.1

Beelden in de catechese 5.3

1. Hand 5.7

De catechisanten maken kennis met het beeld van de hand als manier om over God te spreken.

De catechisanten leren dat het handelen van Christus om navolging vraagt en ze verkennen hoe ze dat concreet vorm kunnen geven.

De catechisanten verkennen de positieve en negatieve mogelijkheden van wat handen kunnen doen.

2. Licht 5.24

De jongeren kunnen betekenis geven aan 'lichtbrenger zijn'.

De jongeren verbinden de opdracht om licht te brengen met het christelijk geloof.

De jongeren kunnen het thema 'licht' verbinden met het kerstfeest.

3. Boom 5.35

De deelnemers staan stil bij hun wortels en de waarde daarvan voor hun geloof en leven.

De deelnemers denken na over wat vrucht dragen betekent en verbinden bijbelse voorbeelden met hun eigen concrete leefwereld.

De deelnemers denken na over het beeld van Jezus als de ware wijnstok en verbinden dat met het leven als christen.

4. Water 5.44

De deelnemers staan stil bij de vraag waar hun eigen bronnen te vinden zijn.

De deelnemers komen in gesprek met elkaar over de betekenis van de doop.

De deelnemers verbinden het gedoopt zijn met hun leven nu.

5. Duif 5.59

De deelnemers raken vertrouwd met het beeld van de duif als symbool voor Gods Geest.

De deelnemers betrekken verschillende symbolische aspecten van de duif op het werk van de heilige Geest.

De deelnemers kunnen vrede omschrijven vanuit een gelovige inspiratie.

Verantwoording 5.71